

Szilos ötvenéves?

A TG. Virágdekor Szakmunkásképző, Szakiskola és Kollégium 1996. augusztus 31-én délután nyitotta meg kapuit új elsősei, valamint a szülők, a meghívott vendégek, a régi tanítványok és érdeklődők előtt. Az évnyitóra összesereglettek a hatalmas esőzés ellenére bensőséges ünnepségen, épületavatón vettek részt. A jubileumra nemcsak az iskola, hanem a környék lakói is készültek. Sokak szájából elhangzott a kérdés: „Ez már megint milyen Téglás-praktika? Ki találta ki azt, hogy ötvenéves Szilos?”

Úgy gondolom, ezen utóbbi kérdésre nekem kell válaszolnom, ki közvetve 1951-től, közvetlenül pedig 1964. szeptember 15-től a mai napig Szilossal együtt éltem és éreztem, értük dolgoztam. A címben rejlő kérdésre egészen röviden így válaszolhatnék: igen is, meg nem is. De ez a semmitmondó válasz nem méltó a szilosiakhoz, meg nem is elégítené ki őket. Tehát most megpróbálok kicsit hosszabban reagálni a feltett kérdésre, elmondani gondolataimat az általam nagyon kedvelt településnek, Szilos lakóinak Szilosról. Talán kezdeném e hely nevével. Szilos neve a *szil(fa)* (1) finnugor eredetű szóból származik. Miért lett e határrésznek ez a neve? Azért, amiért Csöngéd (a Rózsa-berek és Dömötör közötti területet nevezték így az 1700-as években) Csöngéd, Nyírjes Nyírjes, Tölös Tölös. A vizes területeken növények rekettyét, a hajlítható vesszejű bokorfűzet (2) pöngő, csöngő, csöngéd szavakkal illették a Duna mindkét oldalán található árterületeken. A bokorfűzetek ma is megtalálhatók a „Kanálistól” nyugatra a Berek-erdőig. Kecel újratelepítésének okirataiban szereplő Csöngéd feledésbe merült, és sok dűlő váltotta fel nevét (Rákóczi-rét, Kenderes-halom, Orcsik-rét, Berek, Lakatos-rét). A mai Újfalú helyén valamikor a Kalocsai Főkáptalan tölgyese (tölöse) állott. A keceliek csak nagyerdőnek emlegették jegyzőkönyveikben a század elején. Ezt a tölgyest az első világháború után először önkényesen, majd hivatalosan kivágták és helyét 400–400 öles házhelyekre parcellázták. Ma már senki sem emlegeti a tölös nevet. Nem így van Nyírjes és Szilos! Vajon miért maradt meg e két fafajta neve a mai napig? Úgy vélem,

a két név már nagyon korán beleivódott az itt élő emberek tudatába. Biztos vagyok benne, hogy már a honfoglaló magyarság is így nevezte ezeket a területeket, mert a nyír és a szil az avarság, majd a honfoglaló magyarság nagyon fontos fája volt.

Már az előmagyarok is ismerték az őshazában a két fát. Éppen ezzel bizonyítják nyelvészeink és őstörténet-kutatóink őseink fűró-faragó tudományát. E korban már szerepelnek szókészletükben a fenyő, a hárs, a nyár, a nyír, a szil, a fagyal nevek. (3) A magyarság íjasmesterei e két fában találták meg az íjhoz való kemény és rugalmas alapanyagot. (4) A Duna holtágából kifogták a megfelelő halakat a ragasztáshoz szükséges halenyv készítéséhez. (5) Húsáért és nem utolsósorban az íjak csontborításáért az erdőben elejtették a szarvast vagy az őstulkot. Ellenvetésként bárki mondhatná, a szil fája kemény, nem rugalmas. Ez igaz, de *László Gyula* írásaiból tudjuk, hogy a jó íj akár több évig is készülhetett pácolással, áztatással, szárítással, faragással és ragasztással. A magyarság sámánjai a varázsláson, jósláson, áldozatok bemutatásán kívül gyógyítással is foglalkoztak. A mezei szil (*Ulmus campestris* L.) kérge, fiatal hajtása nagyon hasznos gyógyszernek minősült a különböző hasmenéses betegségek gyógyításában. (6) A lexikonok a szilről ezt írják: „Fája kemény és fontos ipari nyersanyag.” (7) Éppen keménysége miatt az asztalosok nem szívesen használták, a bognárok annál inkább. Ma már nemigen találni szilfát Kecelen. Az utolsókat a Rákóczi utca 9. szám alatti ház (*Lichtenberger Regina* leányának, *Téglás Máriának* a tulajdonát képezte) eladása után a „rőfös” *Sendula* va-

gatta ki. A 15–20 méter magas két fát csak 5–6 gyermek érte körül. (8) A *Kecel története és néprajza* című könyvet lapozgatva ezt olvashatjuk: „1848 után a községnek jutott földekben levő Berek-, Csukástói, és Községi Szilosi erdő, legelő.” (9) Ebből a mondatból arra kell következtetnünk, hogy Szilos elnevezés alatt már nemcsak erdőt, hanem rétet, esetleg szántót is értettek. Az 1848-as erdő valószínű még szilfából állott. A 20–30 méter magasra növő szil helyett, azt hiszem, nálunk az alacsonyabb, a ligeterdők egyik uralkodója a mezei szil (*Ulmus minor*) volt honos. (10) Az erdőn kívüli részokről ugyancsak a már idézett könyvből megtudhatjuk, hogy a 19. században a kijáró csordát Szilosban legeltették. (11) Majd más helyen ez áll: „Szilos fele részén legeltettek, a másik felét kiosztották a lakosoknak gabona alá.” (12) Ezt a kiosztást inkább árverezésnek nevezhetnénk, mert aki többet ígért a kijelölt részre, az kapta. Még 1919-ben a szilosi földet a munkástanács is csak 1 éves bérbe adta ki az 5 holdat meg nem haladó proletároknak. (13) A második világháború végéig szinte ugarhasználatú terület volt Szilos. (14) Kisebb változás állott be a harmincas évek derekán, amikor községi faiskolát hoztak létre a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara ösztönzésére. *Gritzbach Lipót* okleveles kertész vezetésével gyorsan és szépen gyarapodott a faiskola. (15) Itt volt először beosztott, majd munkavezető *ifj. Téglás András*, aki a faiskolai munkákon kívül (metszés, permetezés, szemezés, oltás) a gyógynövénytermesztéssel is megismerkedett. (16)

A legnagyobb változást a háború utáni földosztás hozta e terület életében. Ugyanis Szilost kiosztották szántóföldi művelés alá. A faluterjeszkedést a község tulajdonát képező Kenderföld és Szilos házhelyként való kiosztásával akarták megoldani. A házhelyeket 1946. május 19-ével kezdték osztani. Természetesen először a kenderföldi részek találtak gazdára. Míg Szilosban később. Ha érvényes volt 1920-ban (17) az, hogy az Újfaluban lakó családok szegényebb anyagi háttérrel indultak, mint a község központjában lakó családok

többsége, akkor a kenderföldiek után a Szilosban letelepedőkre sokszorosan az volt. A „Paplanyos bóton” túl már csak tanya vannak – tartotta a mondás. Valóban, 1951 szeptemberében még alig volt néhány vert falú ház. Tíz évnek kellett eltelnie ahhoz – az előre kijelölt utcákban annyian lakjanak –, hogy a téglagyári iskola alsó- és felső tagozatának döntő többségét szilosi gyerekek töltsék be. Az 1958-as tanácsválasztások után került először szóba a szilosi iskola ügye. A megválasztott tanácstagot (*Nagy Imrét*) a két téglagyári nevelő támogatta. Ők készítették az iskola első tervét. Természetesen a kezdeményezés megfeneklett a „nincs pénz anyagra, munkásra” szövegeken. Szerencsére a minisztérium éppen ebben az időben hozta azt a rendelkezését: „vályogból is építhető iskola”, de szilárd alapja legyen. Nosza, újból megindult a kérelmek beadása. A tanács kimondta: ha „a megfelelő mennyiségű vályog együtt van, és a lakosság adja a segédmunkát”, az iskola felépülhet. Gyors számolgatás után a szilosi családok megállapodtak egymás között, hogy családonként 450 vályog kivétele elegendő lesz. Az iskola és a templom helyét már kimérték a parcellázáskor. Így arra nem volt gond. Készült a vályog. Olyanok is dolgoztak, akiknek gyermekük már nem járt iskolába. Ki volt az egésznek motorja? Különösebben senki, és mégis mindenki. Minden mai nagymama, nagypapa, dédmama, dédnagypapa szívéen viselte gyermeke sorsát.

Azért voltak hibák. Majdnem két évig szinte betakaratlanul ázott sok ezer vályog. Végre 1962-ben a község ösztöndíjas építésmérnökének tervei alapján megindult az építkezés. A többször félrevezetett lakosok már nem voltak olyan lelkesek, mint kezdetben. A tanács és a szilosiak kölcsönösen egymás szemére vetették az elkövetett hibákat. És mégis... 1964. szeptember 15-én megindult a tanítás a Szilosi Iskola két tantermében 1–3 és 2–4 összevonásban közel 100 tanulóval. A téli szünetben már az óvoda is beköltözhetett. Folyt tanítás és a tanulás lelkesen. Igaz, nehéz körülmények között (42 ülőhely 45 tanuló stb.). A létszám egyre nőtt. A tanulócsoportokat

fokozatosan felosztották és a szilosi tanulók osztott osztályokban tanultak.

Kecelen 1952. augusztus 20-án gyuladt ki a villany. szilosban először az iskolánál, 1966-ban. Ezután következtek csak a lakások. 1965 októberében beindult a cigány iskola (melyet nevelői lakás címen téglából, állami költségen építette). Az iskolához, óvodához a kézmosáshoz és a hátrányos helyzetű gyermekek fürdetéséhez a vizet hidrofórus eljárással biztosították. 1974-ben Szilosba is kiért a községi víz. Az iskola illemhelye az épülettől 60 méterre épült. Így aztán az a gyermek, akire valami miatt rájött a szapora, közel 100 métert rohanhatott. A szülők újból határoztak. Vízüblítéses WC-re van szükség. Most már az első vállalkozók gyermekei kezdtek szervezkedni. 1977-ben megszűnt a keceli téglagyár. Így olcsó tégláról még álmodni sem lehetett. Sok győzködés után a tanács a rendeltetésen kívül helyezett épület lebontásának anyagát ajánlotta fel. Kétszeri nekirugaszkodás után tető alá került a toalett.

Közben nevelők jöttek, mentek. Nem véletlenül. Az iskola nevelői hamar jó hírre tettek szert. Világos, hogy jobb helyért, jobb beosztásért, jobb körülményekért elhagyták régi helyüket. Ennek ellenére az újonnan érkezettek ugyanolyan szorga-

lommal dolgoztak, és Szilos tanulói járási versenyeken (tanulmányi kulturális) érmes helyeket értek el.

Sajnos, közben újabb hátrányos, körültekintés nélküli intézkedéssel borzolta meg a szilosiak idegeit a tanácselnök,

Sajnos, közben újabb hátrányos, körültekintés nélküli intézkedéssel borzolta meg a szilosiak idegeit a tanácselnök, maikor – a cigány lakosság lakásgondjainak „enyhítésére” – kijelentette: „Ahol találnak Szilosban üres házhelyet, építkezzenek!” Volt riadalom. Aki egy kicsit is érezte erejét, új építkezésbe kezdett, de nem Szilosban. Az emberek áron alul adták el lakásaikat. Az iskolában napról napra csökkent a létszám. Hiába lett napközi, hiába dolgoztak a nevelők éjt nappallá téve, hiába volt elismert eredmény. A létszám csökkenése veszélybe sodorta az iskola létét. A magnósoktatás, tv-felvétel, egész napos iskola megállította a létszám csökkenését, sőt az idetelepedési kedvet is elindította. Az óvoda létszámra növekedni kezdett. Ekkor – mint derült égből a villámcsapás – jött az iskola megszüntetésének híre.

amikor – a cigány lakosság lakásgondjainak „enyhítésére” – kijelentette: „Ahol találnak Szilosban üres házhelyet, építkezzenek!” Volt riadalom. Aki egy kicsit is érezte erejét, új építkezésbe kezdett, de nem Szilosban. Az emberek áron alul adták el lakásaikat. Az iskolában napról napra csökkent a létszám. Hiába lett napközi, hiába dolgoztak a nevelők éjt nappallá téve, hiába volt elismert eredmény. A létszám csökkenése veszélybe sodorta az iskola létét. A magnósoktatás, tv-felvétel, egésznapos iskola megállította a létszám csökkenését, sőt az idetelepedési kedvet is elindította. Az óvoda létszáma növekedni kezdett. Ekkor – mint derült égből a villámcsapás – jött az iskola megszüntetésének híre. A szülők, sajnos később ébredtek. Gyer-

meikeiket ezentúl a korszerű oktatás szentélyébe, az ÁMK-ba vihették. 1993. június közepe Szilos iskolatörténetének legszomorúbb napja. Vigasztalan hurcolkodás, fölösleges dolgok égetése.

Mi lesz velünk? Tették fel a kérdést a településért aggódók. Ki kapja meg az álta-

lunk épített iskolát? Ezek a gondolatok gyötörték az itt lakókat. Rémhírek kaptak lábra: Ide költözik a „Dankó”! Éjjel-nappal diszkó! Stb. stb.

Hála a jó Istennek, egyikből sem lett semmi. Kis gyözködés után az önkormányzat és a polgármester úgy döntött: „Legyen újból iskola az iskola!” Most, az 1996-os évnyitón mindenki elismerte e döntés helyességét. Egyre többen jönnek vidékről megismerni a keceliek, így a szilosiak szorgalmát, leleményességét, kitartását is. Téglás András vállalkozó kertészeti alapítványi iskolát nyitott.

No de térjünk vissza az eredeti kérdésre. Ötvenéves-e Szilos? Igen, mert 1946-ban osztották ki a házhelyeket; igaz, az utcák elnevezése majd tíz évet késett. Nem egyszerre épült fel, de nem baj. A lényeg, hogy egyre szebb legyen! Írásom elején azonban a címében feltett kérdésre azt is mondtam, hogy ötvenéves, meg nem is. Ez arra vonatkozott, hogy Szilos több mint ezer évvel ezelőtt is lakott hely volt. Bizonyítékot szolgáltatnak erre a régészeti feltárások során talált szarmata edénytöredékek, az állami gazdaság szőlőtelepítése közben lelt tucatnyi bronz nyílhegy.

Nem az a fontos, hogy kertvárosunk hány éves, hanem az, hogy megértsük egymást, értékeljük és tiszteljük egymás mun-

káját, valamint hogy szívénykből zárjuk ki az irigység kígyóját.

Iván László

Jegyzet

- (1) BÁRCZI GÉZA: *Magyar szófejtő szótár*. Királyi Egyetemi Nyomda. Budapest, 1941, 290. old.
- (2) ANDRÁSFALVY BERTALAN: *A Sárköz és a környező Duna menti területek ősi ártéri gazdálkodása és vízhasználat a szabályozás előtt*. Budapest, 1973, 308. old.
- (3) BÁTKEY ZSIGMOND: *Mesterkedés*. In: *A magyarság néprajza*. Szerk.: CZAKÓ ELEMÉR. Királyi Egyetemi Nyomda. Budapest, é. n., 308. old.
- (4) LÁSZLÓ GYULA: *A honfoglaló magyar nép élete*. Műzsák, Budapest, 1988, 337. old.; LÁSZLÓ GYULA: *50 rajz a honfoglalókról*. Móra, Budapest, 1982, 70. old.
- (5) LÁSZLÓ GYULA: *Árpádok népe*. Helikon, Budapest, 1988, 80. old.
- (6) RÁPÓTI JENŐ – ROMVÁRY VILMOS: *Gyógyító növények*. Medicina, Budapest, 1974, 236. old.
- (7) *Természettudományi kislexikon*. Szerk.: KICSISÁNDOR. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971, 1024. old.
- (8) Szőke (Stadler) János ny. plébános Kecel, II. Rákóczi Ferenc utca 13. 1956–1957-ben tett visszaemlékezéséből. Saját gyűjtés.
- (9) *Kecel története és néprajza*. Szerk.: BÁRTH JÁNOS. Kecel, 1984, 330. old.
- (10) *Magyar Larousse Enciklopédia 3*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994, 738. old.
- (11) *Kecel története és néprajza*, i. m., 493. old.
- (12) Uo., 551. old.
- (13) Uo., 451. old.
- (14) Uo., 558. old.
- (15) Uo., 648. old.
- (16) FORRAI ZITA: *Munkák az őrzési munkatelepen*. In: *Keceli Morzsák 3*. Kecel, 1994. 14. old.
- (17) *Kecel története és néprajza*, i. m., 1138. old.